

**Національна академія наук України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського**

ГРАБ Уляна Богданівна

УДК 78.071.2+78.072.2](477)"19/20"(092)

**МИРОСЛАВ АНТОНОВИЧ:
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БІОГРАФІЯ.
Еміграційне музикознавство
в українському культуротворенні
повоєнних десятиліть**

Спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства

Київ – 2019

Дисертацією є монографія.

Роботу виконано на кафедрі музичної медієвістики та україністики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка Міністерства культури України (м. Львів)

Науковий консультант: доктор мистецтвознавства, професор
Ясіновський Юрій Павлович,
Український католицький університет,
професор кафедри культурології,
директор Інституту церковної музики УКУ

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Польська Ірина Іллівна,
Харківська державна академія культури,
професор кафедри теорії та історії музики

доктор мистецтвознавства, професор
Шульгіна Валерія Дмитрівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв України,
професор кафедри естрадного виконавства

доктор мистецтвознавства, професор
Карась Ганна Василівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
професор кафедри методики музичного виховання
та диригування

Захист відбудеться 20 грудня 2019 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.227.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4, 4-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4, 4-й поверх.

Автореферат розісланий « » листопада 2019 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства,
старший науковий співробітник

Н. В. Студенець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена сталим зацікавленням української музикознавчої науки культурним спадком української музичної діаспори. Вивчення її творчого та інтелектуального досвіду, життя і творчості окремих персоналій, осмислення значення особистісних стратегій у світлі сучасних міждисциплінарних запитів у підсумку допомагає відтворити цілісну історичну картину розвитку музичного мистецтва не лише української еміграції, але й материкової України.

Однак серед великої кількості наукової, публіцистичної, музично-критичної літератури, присвяченої вивченню різноманітних аспектів музичної культури в діаспорі, скромне місце займають публікації про діяльність музикознавців. Передусім це праці Г. Карась, в яких музикознавчий спадщині української діаспори приділена окрема увага, та О. Немкович, в яких досліджується українське музикознавство ХХ ст. і, зокрема, науковий доробок української еміграції. Аналіз музикознавчих досягнень української діаспори здійснюється в дослідженнях О. Гнатишин, частково висвітлюють цей аспект у своїй праці О. Білас та О. Мартиненко. Також ряд публікацій присвячений окремим аспектам наукової (і творчої) праці еміграційних музикознавців – М. Антоновича, П. Маценка, З. Лиська, В. Витвицького, І. Соневицького, А. Ольховського, Р. Савицького-мол., як і інших музичних діячів, для кого музикознавча, зокрема музично-критична і публіцистична праця, була інспірована найперше почуттям громадянського обов'язку – наприклад, Т. Юськова та ін. (Ю. Ясіновський, Г. Карась, Л. Корній, С. Павлишин, У. Граб, В. Сивохіп, Л. Лехник, О. Гнатишин, Є. Лазаревич, Л. Курбанова, І. Червінський, Н. Сиротинська, В. Пилипович, Л. Філоненко, О. Німилович). На окрему увагу заслуговують постаті Аристида Вирсти й Омеляна Нижанківського, які реалізували себе у виконавській і педагогічній практиці та, водночас, здобули професійну музикознавчу освіту. Проте їх науковий доробок, за окремими винятками, практично невідомий у сучасному музикознавчому просторі України. Лише нещодавно було переведено в Україну архів Осипа Залеського, якому присвячені окремі розвідки (Г. Карась, О. Немкович, О. Костюк, І. Соневицький, А. Муха), однак сам архів ще чекає свого опрацювання.

Однією з причин такого стану було те, що праці українських еміграційних музикознавців були вилучені з наукового дискурсу материкової музичної науки, і їх повноцінне повернення стало можливим (поки що, на жаль, тільки частково) лише в незалежній Україні. Музикознавчі авторитети, які були частиною історичного спадку музикознавчої науки,

були позбавлені «права голосу», і ланки єдиного ланцюга, важливого для успадкування наукової традиції мислення, були насильно розірвані. Така «культурна політика» давала можливість занижувати або ж заперечувати наукову вартість всього еміграційного доробку, зводити його до рівня маргінального, малозначущого для українського музикознавства назагал.

Йдеться про найбільш складний і суперечливий період їх діяльності, який охоплює роки перебування в таборах для переміщених осіб під час Другої світової війни; перші повоєнні десятиліття розселення у країни постійного проживання; роки «холодної війни», хрущовської «відлиги» й ідеологічних чисток 70-х років на материковій Україні; аж до кінця 80-х років, коли контроль партійних ідеологів поступово послаблюється і національний наратив стає офіційною ідеологією незалежної України. За цих обставин надважливою стала роль еміграційного музикознавства, яке в роки радянського тоталітаризму взяло на себе місію охоронця національної версії української музично-історичної пам'яті на противагу офіційній інтерпретації національного минулого. Завдання, яке передусім поставили перед собою українські науковці в еміграції – це ревізія існуючих і продукування альтернативних наукових ідей, концепцій, заборонених або дискримінованих на Батьківщині.

Сьогодні особливо важливим видається осмислення персоналістичного зрізу еміграційного музикознавства як особистого виклику до самозбереження і культуротворення в чужому середовищі. Особливе місце в музичному осередку діаспори займав Мирослав Антонович (1917–2006) в силу значимості його наукових зацікавлень, які охоплювали важливі й маловивчені напрями для української і, ширше, – європейської культури. Це українська церковна монодія, партесне багатоголосся, проблеми церковного співу, а також дослідження музики епохи ренесансу та, зокрема, творчості Жоскена Дебре і його сучасників – магістральна тема західно-європейського і світового музикознавства повоєнних років. Саме М. Антонович завершив перше новітнє видання творів Жоскена, провівши дуже копітку роботу з ідентифікації творів композитора та переведення їх зі старої нотації на сучасне нотне письмо, і, мабуть, є єдиним із еміграційних українських музикознавців, чия наукова праця здобула визнання світової музикологічної спільноти. Окрім того, він яскраво заявив про себе як талановитий диригент – творець *Візантійського хору*, що культивував «українськість» як унікальний звуковий образ хору в просторі функціонування іншої, т. зв. «західної» вокальної традиції. В Україні його праці ввійшли в науковий дискурс лише 1997 року з появою збірника статей з історії української церковної музики «*Musica sacra*», а до того його музикознавча діяльність була майже незнаною.

Тож **актуальність** обраної теми зумовлена потребою висвітлити постать Мирослава Антоновича та його мистецький і науковий спадок із застосуванням нових методологічних стратегій, з'ясувати його роль у музикознавстві повоєнної еміграції та значення для української музичної культури назагал. Для цього найбільш відповідним є концепт інтелектуальної біографії, завданням якої є дослідження життя особистості як контекст для виявлення прихованих і явних спонукальних мотивів для наукових ідей, згодом втілених (або й ні) в друкованих працях. Дослідження інтелектуальної біографії М. Антоновича вимагає вивчення суспільно-культурного та історико-політичного контексту повоєнних десятиліть (50–80 рр. ХХ ст.), аналізу музикознавчої діяльності української діаспори і встановлення її значення для культуротворення зазначеного періоду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі музичної медієвістики та україністики Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка згідно з плановою науково-дослідницькою тематикою Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка (є частиною комплексної наукової теми № 4 «Розвиток церковної музики від найдавніших часів до середини ХХ ст.: сакральна музика Сходу і Заходу до Бароко, Галицька музика ХІХ – поч. ХХ ст.»), а також у науковій співпраці з Інститутом церковної музики Українського католицького університету (Львів).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка (протокол № 3 від 20 грудня 2012 р.)

Мета дослідження – дослідити і реконструювати основні етапи інтелектуальної біографії Мирослава Антоновича в контексті культуротворчої діяльності еміграційного музикознавства повоєнних десятиліть (1950–1980 рр.) та напрямів наукових досліджень українського материкового музикознавства.

Відповідно до цієї мети, у дослідженні вирішуються такі **завдання**:

- з'ясувати значення музикознавчої науки в історично-теоретичному вимірі, обґрунтувати необхідність дослідження українського еміграційного музикознавства повоєнних десятиліть (1950–1980-ті роки), виявити проблематику сучасної музичної біографістики;
- визначити предметне поле та методологічні засади концепту «інтелектуальної біографії» та ступінь його інтеграції в науковий музикознавчий простір, обґрунтувати використання нового для українського музикознавчого дискурсу жанру інтелектуальної біографії для

- дослідження життя і діяльності музикознавця як суб'єкта національного культуротворення;
- висвітлити значення архіву М. Антоновича, зокрема епістолярію, для реконструкції його інтелектуальної біографії;
 - дослідити основні етапи інтелектуальної біографії М. Антоновича, виявити їх особливості;
 - проаналізувати інтелектуальний вимір епістолярію М. Антоновича, зокрема дослідити спроби відновлення в еміграції музичного журналу «Українська музика»;
 - розкрити історію створення та діяльності «Візантійського хору з Утрехта», осмислити вплив когнітивних чинників на формування виконавської естетики *Візантійського хору*, проаналізувати його концертну діяльність;
 - з'ясувати значення наукової праці М. Антоновича для дослідження української партесної музики, виявити напрямки вивчення української літургійної музики в еміграції та значення інтелектуальної праці М. Антоновича в цій ділянці;
 - виявити і проаналізувати проблеми ревізії радянських музично-історичних досліджень українськими музикознавцями в еміграції;
 - дослідити наукову діяльність М. Антоновича у вивченні музичної творчості композиторів епохи Ренесансу.

Об'єкт дослідження – українська музична культура західної діаспори в контексті суспільно-політичних умов повоєнних десятиліть (1950–1980-ті роки).

Предмет дослідження – інтелектуальна біографія Мирослава Антоновича на тлі культуротворчої діяльності українських музикознавців західної діаспори (1950–1980-ті роки).

Хронологічні межі визначаються роками життя Мирослава Антоновича (1917–2006), але головна увага присвячена повоєнним десятиліттям (1950–1980-ті рр.), коли остаточно формуються наукові погляди, напрямки наукових досліджень та творчої діяльності М. Антоновича і публікуються його основні наукові праці.

Джерельну базу дослідження складає архів М. Антоновича, який знаходиться в Інституті церковної музики Українського католицького університету (Львів). Він включає особисті документи: посвідчення, свідоцтва, автобіографічні матеріали, фотографії; окрему частину складає листування з українськими й іншомовними кореспондентами: 184 адресати українські і близько 100 адресатів іншомовних; матеріали, що стосуються наукової праці з історії української церковної та нідерландської музики XV–XVI ст.: рукописи і відбитки наукових праць, виписки і

фотокопії, ноти і музикознавча література тощо; матеріали, що стосуються Візантійського хору, організатором і диригентом якого був Антонович: фотографії, афіші концертів, вирізки і копії рецензій, щоденник хору у вигляді хроніки його концертів голландською мовою, комплект платівок і CD; голландська й українська періодика.

У дослідженні також використані матеріали Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ЦДІАУЛ), Державного архіву Львівської області (ДАЛО), Архіву Осередку української культури і освіти у Вінніпезі (Фонд П. Маценка).

Теоретична база дослідження.

Міждисциплінарний характер дослідження вимагає опрацювання джерел і літератури з різних ділянок гуманітарного знання, звернення до яких необхідно для комплексного висвітлення обраної теми. Зокрема це:

– філософія, естетика, соціологія (Ф. Шеллінг, Р. Бод, В. Татаркевич, Х. Арендт, Р. Коллінз, Х. Л. Рамірес, Е. Сміт, Г. Йоас, М. Козловець, В. Менжулін, І. Валявко, О. Зарецький, С. Кримський, Т. Цимбал);

– історія культури (А. Ассман, В. Дільтей, К. Котинська, Ю. Лободовський, Л. Стефановська, Й. Гойзинга, Н. Кривда, М. Попович, О. Пахльовська, О. Гнатюк, Ю. Прохасько, М. Брик);

– літературознавство (А. Животко, О. Пріцак, М. Коцюбинська, Л. Гарнашинська, В. Агєєва, М. Наєнко, Ю. Шевельов, І. Багрянний, С. Павличко, Г. Грабович, В. Вовк, Н. Мафтин, М. Гловінський, Я. Штумський, М. Чермінська, Е. Саїд, Х. Госк);

– мистецтвознавство (О. Ріпко, Р. Яців, Т. Лупій, Г. Новоженець, А. Гутнікевич, В. Ласовський, М. Климчак);

– історія (Я. Грицак, В. Андрєєв, Л. Зашкільняк, В. Ващенко, Н. Яковенко, А. Портнов, С. Єсельчик, В. Ададуєв, А. Граціозі, В. Расевич, В. Ріш, В. Яремчук, Л. Винар, А. Каппелер, О. Пагіря, О. Ясь, А. Атаманенко, Л. Биковський, В. Маруняк, О. Дмитрієв, Р. Голик);

– психологія (Е. Еріксон, В. Франкл, Т. Титаренко);

– історія та методологія біографістики (А. Цалек, І. Голубович, В. Чижко, А. Валєвський, Д. Вокер, М. Антонацца, М. Базанов, Л. Рєпіна, П. Аліпов, В. Андрєєв, І. Колесник, Т. Попова, В. Ващенко, Н. Любєвич, І. Валявко);

– музична біографістика (К. Вайлі, П. Вотт, Й. Пекач, М. Флашар, У. Шіллінг, М. Арнц, А. Рєдінг, П. Шюрінг, М. Голомб, Е. Каммінгс, Й. Крец, Й. Гоєр, М. Пекарський, К. Вольф, Ю. Ясіновський, Л. Корній, З. Штундер, С. Павлишин, О. Немкович, Л. Кияновська, Т. Гусарчук, Н. Савицька, Т. Анропова, С. Тишко, О. Мартиненко, У. Граб, О. Німі-

лович, Л. Курбанова, І. Соневицький, В. Витвицький, Л. Пархоменко, Н. Калуцка, Ю. Булка);

– релігієзнавство (Й. Сліпий, А. Цегельський, І. Задорожний, О. Ф. Купранець, М. Бутринський);

– історія музики та музичної естетики (Г. Мозер, К. Маас, А. Хибінський, Ф. Блюме, В. Елдерс, Р. Шер, Л. Куттергам, П. Гігінс, Е. Форбс, Е. Різер, Е. Ловінський, Г. Наук, К. Дадак-Козицька, М. Пекарський, В. Барвінський, М. Грінченко, М. Антонович, Б. Кудрик, П. Маценко, А. Шуль, А. Ольховський, А. Рудницький, І. Соневицький, Т. Терен-Юськів, О. Цаллай-Якименко, М. Загайкевич, С. Павлишин, Л. Кияновська, Л. Мазепа, Т. Мазепа, І. Осташ, М. Серадз, Є. Нідецька, Т. Булат, Л. Ханик, М. Ферендович, М. Жишкович, І. Довгалюк, С. Шнерх, М. Ржевська, О. Зінкевич, О. Козаренко, О. Бенч, Р. Савицький-мол., М. Копиця, І. Савчук, Т. Кметюк, Н. Герасимова-Персидська, Т. Ліванова);

– теорія музики та етномузикознавство (М. Антонович, Н. Супрун-Яремко, С. Мірошниченко, О. Мурзина, Л. Ященко);

– музична критика, публіцистика, театрознавство (М. Антонович, В. Витвицький, З. Лисько, Р. Савицький, О. Бобикевич, О. Соневицька, В. Пап, Р. Схоуте, К. Цепенда, Т. Терен-Юськів, М. Верес, С. Максименко, А. Гайнріх, Я. Климовський, О. Паламарчук);

– історія церковної музики (М. Антонович, П. Маценко, Б. Кудрик, К. Ганнік, Ю. Ясіновський, Н. Верхняцька, Н. Сиротинська, Н. Костюк, О. Шуміліна);

– музичне діаспорознавство (Г. Карась, С. Павлишин, Л. Обух, О. Білас, У. Граб, І. Червінський, Є. Лазаревич, В. Пилипович, Л. Філоненко, О. Німилович, Г. Максимюк, М. Сорока, Р. Савицький-син);

– історія та методологія музикознавства (М. Букофцер, А. Кієвська, Дж. Керман, К. Дальгауз, О. Самойленко, О. Немкович, Л. Кияновська, Т. Науменко, В. Іонов, О. Гнатишин, О. Рощенко);

– мемуаристика (М. Антонович, О. Горбач, М. Скала-Старицький, Л. Мацюк, І. Маланюк, В. Витвицький, К. Лянцкоронська, Я. ван Бентем, П. Маценко, З. Тарнавський, І. Керницький, У. Самчук, А. Романюк, В. Задерацький, С. Гординський, З. Книш, Л. Крушельницька, М. Колесса).

Методологічна основа дослідження.

Особливість методологічного підходу зумовлена міждисциплінарним характером праці, який вимагає залучення широкого спектру методів інших гуманітарних наук. Комплексний характер дослідження передбачає поєднання загальнонаукових та спеціальних методів та підходів. Поміж них:

– аналітичний і структурно-типологічний методи, пов'язані з аналізом

і систематизацією зарубіжної та української історіографії;

- компаративний метод, застосований при аналізі музикознавчої діяльності та розгляді суспільно-політичного та культурного контексту повоєнних десятиліть в еміграції та на материковій Україні;
- метод ретроспекції для реконструкції фактів і подій минулого на основі досліджених архівних та друківаних джерел;
- джерелознавчий метод, застосований для виявлення, опису та аналізу джерел архіву М. Антоновича;
- герменевтичний метод, який застосовувався при осмисленні й інтерпретації епістолярію М. Антоновича та його особистих документів;
- історико-біографічний метод для відтворення й дослідження окремих етапів інтелектуальної біографії М. Антоновича;
- інтертекстуальний методологічний принцип, застосований при використанні цитат, які стають структурним елементом наукового тексту;
- метод виконавського аналізу, застосований при дослідженні формування виконавського стилю *Візантійського хору*;
- психологічно-феноменологічний метод з метою відтворення психологічного аспекту творчого процесу *Візантійського хору*;
- метод теоретичного узагальнення було використано в загальних висновках дисертаційного дослідження.

Наукова новизна роботи. У дисертації вперше в українському музикознавстві здійснено реконструкцію інтелектуальної біографії представника української музикознавчої науки діаспори на основі великого масиву історіографічних, зокрема архівних джерел;

- введено в музикознавчий обіг методологічні принципи жанру інтелектуальної біографії й обґрунтовано доцільність його використання для комплексного вивчення діяльності музикознавців у різні історичні періоди. Введення цього концепту в сучасну музичну науку розширює поле наукового пошуку й інтегрує її в русло світової гуманітарної думки;
- оприлюднено та введено в науковий обіг низку досі невідомих архівних документів, запропоновано використання інтертекстуального методологічного принципу у використанні цитат, які формують осердя наукового тексту;
- розроблено періодизацію наукової біографії М. Антоновича, висвітлено життєві факти та наукову і творчу діяльність М. Антоновича в еміграції;
- здійснено комплексний аналіз музикознавчого доробку М. Антоновича з погляду еволюції його ідейно-методологічних засад;
- встановлено вплив особистісно-психологічних чинників на форму-

вання виконавського стилю *Візантійського хору*;

- комплексно проаналізовано значення культуротворчої діяльності українських музикознавців в еміграції в контексті соціально-політичного та культурного життя в Україні та в еміграції в 1950–1980-х роках.

Теоретичне значення дослідження полягає в суттєвому розширенні методологічного поля музикознавчих досліджень, введенні у музикознавчий дискурс концепту «інтелектуальної біографії» як наукового жанру персональної біографічної історії представника музикознавчої науки. Одержані результати можуть бути корисними у міждисциплінарному гуманітарному просторі: історикам, культурологам, мистецтвознавцям, психологам, джерелознавцям, біографістам, слугуватимуть матеріалом для подальшого вивчення проблем музичної культури української діаспори.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її матеріалів у навчальному процесі, у програмах вузівських курсів з історії української музики, історії літургійної музики, історії світової музичної культури, вступу до музикознавства, культурології, мистецтвознавства.

Матеріали дослідження можуть бути використані при написанні енциклопедичних статей, підручників для шкіл різних рівнів акредитації.

Апробація роботи. Текст дисертації обговорено і схвалено на засіданні кафедри музичної медієвістики та україністики Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка (протокол № 8 від 20 червня 2019 р.).

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи було оприлюднено у формі доповіді на понад 30 наукових та науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах; з них **міжнародні**: наукова конференція, присвячена пам'яті Мирослава Антоновича (Долина, 2010); Міжнародна наукова конференція до 100-літнього ювілею заснування кафедри музикології Львівського університету (Львів, 2012); Науково-практична конференція *SACRUM ET PROFANUM в культурі* (Львів, 2015); III Międzynarodowa konferencja naukowa *Twórczość i kultura muzyczna krajów słowiańskich* (Częstochowa, 2016); IV Міжнародна наукова конференція *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* (Львів 2016); X Міжнародна наукова конференція *Гимнографія, сакральна монодія, церковний спів* (Львів, 2017); Міжнародний симпозіум *EX UMBRA IN SOLEM* (Львів, 2017); Міжнародна науково-практична конференція *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях* (Київ, 2017); IX Міжнародна наукова конференція *Антоновичеві читання* (Львів, 2018); Міжнародний науковий симпозіум *Україна-Польща:*

діалог культур (Київ, 2018); Міжнародна науково-практична конференція *Тріумфи галицької музики крізь призму творчої постаті Василя Барвінського (1888–1963): попередники-сучасники-послідовники* (Львів, 2018); Друга міжнародна науково-практична конференція *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексях* (Київ, 2018); Міжнародний науковий форум *Музикознавчий універсум молодих* (Львів, 2019); **всеукраїнські** – XXI, XXII, XXVI, XXIX, XXX Наукові сесії НТШ (Львів, 2010, 2011, 2015, 2018, 2019); науково-практична конференція *Знакові постаті вітчизняної гуманітаристики у національно-культурному самоствердженні України* (Київ 2017), I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX *Антоновичеві читання* (Львів 2012, 2013, 2014, 2016, 2018); Науково-практична конференція *Мистецька освіта в класичному Університеті: традиції, сучасність та перспективи* (Львів, 2014); III Наукова конференція *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* (Львів, 2015); VI Наукова конференція *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* (Львів, 2018).

Публікації. Результати дослідження опубліковано в монографії «Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Еміграційне музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть» (Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2019; 28,5 друк. арк.) і 29 наукових публікаціях, з яких 15 – у наукових фахових виданнях за переліком МОН України, 6 – у зарубіжних виданнях. Усі дослідження виконано без співавторів.

Матеріали кандидатської дисертації в монографії не використовувалися.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел (193 позиції), літератури (523 позиції, з них іноземними мовами 173 позиції). Додатки включають також опис фотоілюстрацій, алфавітний покажчик. Загальний обсяг праці – 456 с. + 24 с. іл.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, доведено наукову новизну, сформульовано мету й завдання, окреслено теоретичну та джерельну базу, визначено методологічну основу роботи.

Перший розділ «**Інтелектуальна біографія музикознавця: історіографія, джерела та методологія дослідження**», який складається з трьох підрозділів, присвячений розгляду інформативної бази та методологічного інструментарію дослідження, у ньому здійснено огляд і критичний аналіз публікацій музикознавчого доробку української діаспори,

музичної біографістики, наукового жанру «інтелектуальної біографії», проаналізовано джерела з архіву М. Антоновича.

У підрозділі 1.1. *Музикознавець versus музична біографія: виклики часу* з'ясовано, що сьогодні інтерес до постаті музикознавця – вченого, теоретика, історика – в особистісному вимірі засвідчує світова історіографія. Особа музикознавця як медіатора поміж світом музики і людиною, науковця, здатного зрозуміти логіку музичного мислення в різні історичні епохи, поступово стає самоцінним об'єктом дослідження.

Однак сьогодні науковий спадок української музикознавчої діаспори опрацьований недостатньо. Тому вивчення її творчого та інтелектуального досвіду, життя і творчості окремих персоналій, осмислення значення особистісних стратегій у світлі сучасних міждисциплінарних запитів дасть розуміння всієї багатогранності обставин, за яких реалізувалися наукові ідеї еміграційних музикознавців. Це, у свою чергу, дасть можливість об'єктивно оцінити їх науковий доробок в загальноукраїнському музикознавчому континуумі.

Також виразно актуалізувалася в наукових зацікавленнях сучасного музикознавства проблема музичної біографії, яка декларує необхідність оновлення методологічних підходів до музичного життєпису, використання потенціалу нових теорій, застосування інтердисциплінарного методу дослідження. Зокрема йдеться про постать музикознавця як предмет наукового біографічного дослідження.

У підрозділі 1.2. *Інтелектуальна біографія у теоретико-методологічному вимірі* розглядаються питання методології наукового жанру інтелектуальної біографії, ступінь її розробки в зарубіжній та українській історіографії. З'ясовується, що сьогодні інтелектуальна біографія є предметом зацікавлення дослідників різного наукового спрямування, але така праця можлива лише в царині інтердисциплінарних пошуків, із залученням цілого спектру гуманітарних наук і результатів відповідних наукових досліджень.

Західне музикознавство демонструє залучення концепту інтелектуальної біографії у свій теоретико-методологічний простір. В українському музикознавстві теж назріла потреба історико-музикознавчих досліджень у координатах інтелектуальної біографії, предметом якого була б постать музикознавця. Головною засадою дослідження стає виявлення генези інтелектуальних здобутків суб'єкта, вивчення його внутрішньої мотивації, зміни якої приводять до зміни методологічних координат у його науковій праці в контексті його біографії.

У підрозділі 1.3. *Архів М. Антоновича і його-документи як джерело його інтелектуальної біографії* зосереджено увагу на архіві Мирослава

Антоновича, який знаходиться в Інституті церковної музики Українського католицького університету у Львові. Архів М. Антоновича, зокрема епістолярій, на сьогодні є важливим джерелом, яке дає нам змогу поіншому поглянути на історію нашої музикознавчої еміграції в усіх її взаємозв'язках і взаємовпливах, застосовуючи дослідницькі стратегії нових, постмодерних напрямів історіописання.

Оскільки майже весь масив листування музикознавців української діаспори залишається, поки що, поза межами наукового обігу, обґрунтовується потреба використання цитат не лише для підтвердження й документування висловленої точки зору, але й як особливий чинник, що формує осердя наукового тексту. Тому інтертекстуальне посилення стає структурною частиною наукового дослідження. Підкреслено, що науковий дискурс епістолярію М. Антоновича засвідчує розвиток наукової думки, творчого пошуку, зародження нових гіпотез у музикознавчій спільноті повоєнної еміграції.

У Розділі 2. «**До еміграції**» вивчаються ранні етапи біографії М. Антоновича до його еміграції за кордон, виявляються основні чинники його особистісного та професійного зростання в академічних та церковних навчальних закладах в 1930-х роках і реалізація як оперного співака на європейських сценах у 1942–1944-х роках.

У підрозділі 2.1. **Етапи формування власної ідентичності: дитинство та юність** висвітлюються роки дитинства та юності М. Антоновича, різні фактори формування його інтелектуального світогляду та музично-мистецьких уподобань, його диригентська діяльність.

Зосереджується увага на сім'ї Мирослава Антоновича – вона стала середовищем, в якому сформувалися його погляди на зовнішній світ у різних його проявах, моральні принципи і відчуття національного первня, релігійні погляди і музичні смаки. У 20-ті роки ХХ ст., коли Антонович здобуває початкову освіту в «Рідній школі», а згодом у польській гімназії, поступово формуються важливі характеристики його «єго-ідентичності»: відкритість до Іншого, здатність перебувати зі світом у злагоді, свобода самовираження і повага до нового.

Переїхавши з Долини до Львова у 1932/33 навч. році, Мирослав Антонович проживає у Малій семінарії ім. св. Йосафата, паралельно навчаючись в Академічній гімназії, співає в хорі семінаристів під орудою Д. Котка, знайомиться з митрополитом Андреем Шептицьким та тодішнім ректором Богословської академії Патріархом Йосипом Сліпим. Висвітлено значення духовної, інтелектуальної атмосфери Богословської академії для формування Антоновича, а його безпосередня участь у богослужіннях і концертах семінарійного хору, безумовно,

сприяла міцному опануванню богослужбового репертуару, усвідомленню значення, завдань хорового співу в літургійному обряді, розвинула диригентські навички.

У підрозділі 2.2. *Професійне та особистісне формування: львівський період* зосереджено увагу на 1936–1941 роках, коли М. Антонович здобув професійну музикознавчу та вокальну освіту в стінах Львівського університету та Вищого музичного інституту ім. Лисенка, званого «українською консерваторією».

У підрозділі розглянуто різнонаціональне культурно-мистецьке життя міжвоєнного Львова, що стало важливим чинником у формуванні художнього світогляду М. Антоновича, його музичних смаків. Акцентовано увагу на тому, що попри всі труднощі міжнаціонального спілкування існувала наднаціональна солідарність, яка стала однією з ознак культури міжвоєнного Львова і мала значний вплив на формування «європейськості» М. Антоновича як особливої світоглядної ознаки.

Професійну музикознавчу освіту М. Антонович отримав на кафедрі музикології Львівського університету (1936–1939), яку очолював польський історик музики Адольф Хибінський. Висвітлено важливу роль Львівського університету, який у 1930-х роках був вагомим осередком наукової думки й освітніх традицій в інспірації мистецьких явищ у місті. Досліджується навчальна, громадська та концертна діяльність М. Антоновича у Вищому музичному інституті ім. Лисенка і, після створення у 1939 році, у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка, його праця у Львівському радіокомітеті та Інституті народної творчості аж до виїзду на навчання до Відня наприкінці 1941 року.

Підрозділ 2.3. *Відень – Лінц – Ліцманштадт* присвячений розгляду періоду, надзвичайно важливого в професійному становленні М. Антоновича як оперного співака (1941–1944). 21 травня 1942 року він склав іспит перед державною кваліфікаційною комісією у Відні і отримав право виступати на оперних сценах Німеччини. Висвітлюється музично-громадська діяльність М. Антоновича в товаристві «Січ», праця солістом у театрі Лінца (Австрія) та Лодзі (Ліцманштадт, Польща). Він із успіхом виступав в операх «Бал-маскарад» (Рене) Дж. Верді, «Дон Паскуале» (Малатеста) Г. Доніцетті, «Долина» (Себастьян) д'Альбера, «Золото Рейну» (Доннер) Р. Вагнера, «Багдадський цирюльник» (Каліф) П. Корнеліуса, оперетті «Циганський барон» (Гомонай) Й. Штрауса.

Незважаючи на нетривалу кар'єру оперного соліста через війну й зумовлені нею обставини, класична вокальна освіта і практичний досвід дали потужний імпульс його диригентській діяльності. Професійне розуміння проблем, пов'язаних із постановкою голосу, його природою і

функціонуванням, теоретичне опрацювання літератури про специфіку голосового апарату, вироблення власної методики праці над голосами – усі ці складові М. Антонович дуже успішно використовував у майбутній праці зі своїм *Візантійським хором*. Залишивши оперну сцену, він продовжував з успіхом виступати як камерний співак та соліст свого хору, осягаючи нові мистецькі горизонти уже як диригент.

Розділ 3. «**Планета Ді-Пі**» розкриває основні напрями діяльності М. Антоновича в таборі для «переміщених осіб» (*Displaced Persons*) у Новому Ульмі (Німеччина) після закінчення Другої світової війни (до травня 1948 року). Аналізуються тенденції українського культуротворення в еміграції (1940-х – поч. 1950-х років ХХ ст.) у контексті діяльності Мистецького Українського Руху (МУР). Висвітлюється праця М. Антоновича-диригента в Українській греко-католицькій семінарії, що знаходилась у Гіршберзі (Німеччина), а після переїзду в травні 1948 до Голландії – в Кулемборзі; початок праці в Утрехтському університеті (1950-ті рр.): захист докторату з музикології, початок наукової праці, інтернаціональний конгрес музикологів 1952 року.

У підрозділі 3.1. *Доба Ді-Пі* в листуванні Василя Витвицького з Мирославом Антоновичем (1946–1947) простежується життя та творча діяльність двох корифеїв українського музикознавства «в екзилі» – Мирослава Антоновича та Василя Витвицького – крізь призму цього листування. Зважаючи на важливість питань, які піднімає згаданий епістолярій, та масштабність соціально-культурного контексту, яка постає за скупими рядками тексту, здійснюється герменевтичний аналіз вибраних п'яти листів В. Витвицького до М. Антоновича. Вони написані в період між 16 лютим 1946 року і 28 серпням 1947 року, коли музикознавці перебували в Німеччині в таборах Ді-Пі.

Досліджено складний політичний, соціально-побутовий, психологічний контексти перебування українських емігрантів у пересильних таборах. Підкреслено, що в умовах неможливості прогнозування власного майбутнього, використовуючи звичні форми організації музичного життя, йшла інтенсивна праця над збереженням культурної самоідентифікації.

Висвітлюється діяльність В. Витвицького як культурного референта в м. Дорнбірн, а згодом в м. Кауфбойрен, аналізується діяльність М. Антоновича в культурно-освітньому відділі Нового Ульму, його праця з таборовим хором та в таборовому театрі «Розвага» в якості музичного режисера і композитора, а згодом і голови театру.

У підрозділі 3.2. *Мистецький український рух (МУР) та українське еміграційне музикознавство: тенденції та паралелі (1940-ві –*

поч. 1950-х років ХХ ст.) зосереджено увагу на дискусії про стратегію українського культуротворення в еміграції після Другої світової війни, яка розвивалася у двох напрямках – традиціоналістському та модерністському.

Відтак розглянуто, як ця дискусія розгорталася в музичному середовищі «таборової доби» і перших повоєнних десятиліть, висвітлено прояви «опозиційної» музикознавчої думки. Проаналізовано музикознавчі публікації В. Витвицького, З. Лиська, А. Ольховського, М. Антоновича і з'ясовано, що питання, які в них піднімалися, потребували нагального практичного вирішення. Це, зокрема, проблеми організації музичного життя, завдання музичної критики і публіцистики, питання церковної музики, в тому числі необхідності реформування церковного співу.

З'ясовується, що «таборова» доба не випрацювала нових стратегічних напрямів розвитку української музичної культури. Однак окреслені в таборових умовах напрями наукової діяльності, які репрезентують традиціоналізм як естетичну парадигму розвитку української музичної культури в еміграції, активно розвивалися.

Важливо, що при персоналістичному розгляді музикознавство репрезентує неоднозначну картину, і ключовою фігурою тут виступає Мирослав Антонович. Зазначено, що відкритість до Нового, повага до думки Іншого, індивідуалізм, які були важливим виміром європейської культури, стали визначальними ознаками його способу мислення і парадигмою подальшої наукової праці.

Підрозділ 3.3. *Гіршберг – Кулемборг. Церковний спів в Українській духовній семінарії в еміграції* присвячено розгляду диригентської діяльності М. Антоновича з хором Богословської семінарії у Гіршберзі (Баварія) та Кулемборзі (Голландія). Під час Другої світової війни чимало студентів-богословів опинилися в Німеччині, у таборах для біженців. Для них була організована в 1946–47 роках Духовна семінарія в Гіршберзі (Баварія), яка їх згуртувала, дала можливість продовжити незакінчену освіту, а також отримати богословську освіту бажаним. Мирослав Антонович обійняв там посаду диригента хору й викладача теорії вокальної музики.

24 квітня 1948 року Українська духовна семінарія офіційно, як установа, переїхала до м. Кулемборг (Голландія), разом з нею переїхав до Голландії і Мирослав Антонович. З цього часу починається зацікавлення голландців українським богослужінням, на якому співав семінарійний хор, відбуваються успішні концертні поїздки хору, виступи на радіо, про які захоплено відгукується преса – іншомовна та українська.

1951 року семінарію в Кулемборзі розформували, однак М. Антонович залишається в Голландії, організувавши з голландських співаків хор для виконання літургії візантійського обряду (знаменитий *Візантійський хор із Утрехта*). Саме Антонович збереже традиції церковного співу вихованців Львівської духовної семінарії, продовжить їх в Духовній семінарії Гіршберга та Кулемборга, а потім впровадить у виконавську практику *Візантійського хору*. Збереження й плекання традиції церковного співу стане одним із ключових його завдань у подальшій хоровій практиці, а дослідження генези давньої української монодії, осмислення її музично-стилістичних засад складе магістральний напрям його інтелектуальної, музикознавчої праці.

У підрозділі 3.4. *Утрехтський університет (1950-і рр.): захист докторату з музикології, початок наукової праці, інтернаціональний конгрес музикологів 1952 р.* розглянуто період інтелектуальної біографії М. Антоновича, коли він завершив професійну музикологічну освіту в Утрехтському університеті в професора Альберта Смаерса, відомого спеціаліста з творчості нідерландських композиторів ренесансної доби. З цього часу розпочинається відлік самостійної наукової праці М. Антоновича, яка поєднала два фундаментальні напрями музикологічної думки – українську церковну музику як найдавніший пласт професійної музики й нідерландську композиторську школу XV–XVI ст., зокрема творчість Жоскена Дебре.

З'ясовано, що Музикологічний інститут Утрехтського університету під керуванням А. Смаерса протягом декількох десятиліть був центром, що досліджував не лише нідерландську музичну історію, але й охоплював всю сферу музикознавства. Виступ М. Антоновича на Інтернаціональному конгресі музикологів, який відбувся в Утрехті 1952 року під назвою «Багатоголосся в українських народних піснях», покладено в основу його першої друкованої праці, написаної в Голландії. Аналізується мотивація і наміри М. Антоновича, підкреслюється значення його виступу для введення проблематики музичної україністики у європейський науковий простір.

Наукові спостереження Антоновича згодом знайшли своє підтвердження й подальший розвиток у праці Леопольда Яценка «Українське народне багатоголосся» (1962), яка була написана й опублікована через 10 років після утрехтського конгресу. А міркування М. Антоновича про національну природу народного гуртового співу знайшли продовження в сучасних дослідженнях, де розглядається народний багатоголосий спів як втілення народного музичного мислення.

Розділ 4. «**Науковий та творчий профіль 50-х років: Утрехт (Голландія)**» зосереджує увагу на основних аспектах наукової та творчої діяльності М. Антоновича: перебування як стипендіата в Гарвардському університеті (1953), інтелектуальному потенціалі епістолярію М. Антоновича і П. Маценка, історії відновлення журналу «Українська музика» та феномені *Візантійського хору з Утрехта*.

У підрозділі 4.1. *Гарвардський період (1953 рік) Мирослава Антоновича* висвітлюються напрямки інтелектуальної праці М. Антоновича у т. зв. «гарвардський період», який охоплює 1953 рік – рік його навчання в Гарвардському університеті. Метою поїздки до Америки було поглибити свої знання з музики доби Ренесансу в американського професора-медієвіста Отто Гомбоші.

Розглядаються особливості навчання М. Антоновича в Музичному департаменті Гарвардського університету, професійні та особисті знайомства, участь у музичному житті міста. Крім участі в студентському хорі *Glee Club* Антонович працював диригентом у Сирійській православної церкві й організував інтернаціональний хор у Міжнародному центрі в Бостоні.

Проте найважливішою була його праця в бібліотеці Гарвардського університету, де Антонович знаходить багато маловідомих матеріалів з історії української музики партесної доби. Цей «інтелектуальний Клондайк» особливо цінний для Антоновича, оскільки відсутність відповідних джерел не дозволяла досліджувати давню українську музику в Голландії Згодом саме Антонович започаткує українознавчу збірку книжок, нот і рукописів Утрехтського університету.

Рік гарвардських студій не лише поглибив його знання з музичної творчості доби Ренесансу. Це і знайомство з методами викладання та науковими поглядами відомих фахівців-музикологів, налагодження важливих наукових й особистих контактів, самопрезентація як поважного науковця в галузі західноєвропейської музики. «Гарвардський рік» заклав також історіографічний і джерельний фундамент під майбутні українознавчі студії Антоновича, зокрема впливу української музичної культури на музичні процеси в російській музиці XVII–XVIII ст.

Підрозділ 4.2. *Світ людей науки: інтелектуальний діалог в епістолярії М. Антоновича і П. Маценка* присвячено розглядові епістолярію двох українських музикознавців, які перебували в еміграції, – Павла Маценка та Мирослава Антоновича, що тривав понад 35 років і сьогодні є важливим документом епохи.

Листи, про які йтиме мова, охоплюють кінець 1952 – початок 1955 років. У характерній для дружнього листування тематичній поліфонії

в них виразно виділяються дві теми – Кошиць і Людкевич. Маловідомі спогади, влучні характеристики сучасників, тонкі психологічні характеристики, неоднозначні моменти, пов'язані з абсолютизацією постаті Кошиця П. Маценком, важливі для розуміння його значення як диригента з глибинним чуттям сутності національного первня української музики. В листах з'являються важливі спостереження Антоновича, які через двадцять років ляжуть в основу його дослідження «Кошиць Олександр Антонович – композитор церковної музики і диригент» (1975).

Листи висвітлюють панораму галицького музичного середовища, розкривають значення С. Людкевича для музичного життя Галичини, містять глибокі суб'єктивні характеристики композитора, наукові ідеї і здогадки, що згодом знайдуть місце в монографії «Станіслав Людкевич – композитор, музиколог» (1980).

У підрозділі 4.3. *До «історії намірів» українського еміграційного музикознавства: спроби відновлення журналу «Українська музика»* розглянуто спробу відновлення журналу «Українська музика» в еміграції через призму епістолярію М. Антоновича.

Одним із перших завдань, яке поставило перед собою організоване у квітні 1946 р. Об'єднання українських музик (ОУМ), було створення власного друкованого органу. Однак з різних причин – організаційних, фінансових – до видання журналу справа не дійшла. Крім того, це був час, коли українські музики переїжджали на місце свого постійного проживання. Проте ідея створити часопис, який би висвітлював результати праці музичних сил української еміграції, залишалася на порядку денному, і втілювати її в життя музикознавці почали вже на постійному місці проживання.

Листування 1940–1960-х років між українськими музичними діячами «в екзилі» – Зиновієм Лиськом, Василем Витвицьким, Павлом Маценком, Мирославом Антоновичем та Аристидом Вирстою – є свідченням майже 20-літньої історії ідей, намагань і розчарувань, пов'язаних із заснуванням незалежного музичного друкованого слова у «вільному світі». Однак, в силу багатьох об'єктивних обставин видання журналу *Українська музика* не було здійснене.

Вивчення історії нереалізованих можливостей у взаємопереплетінні різних контекстуальних рівнів дає сучасникам усвідомлення надзвичайної складності життєвих обставин, в яких визрівала інтелектуальна праця українських музичних діячів, згодом реалізована або й ні у видавничих проєктах і друкованих працях.

У підрозділі 4.4. *Українське у Візантійському хорі з Утрехта: історія феномену* зосереджено увагу на початку 50-х років у діяльності

Мирослава Антоновича: 1951 року був організований знаменитий чоловічий *Візантійський хор*, який протягом багатьох років успішно виступав на світових сценах. Дослідження й герменевтична інтерпретація епістолярію М. Антоновича дає нам можливість зрозуміти, як формувалися його виконавські орієнтири, що слугувало формуванню звукового образу хору. Так, зразком для розбудови власного диригентського стилю М. Антонович вважав Д. Котка, а на формування звукового ідеалу хору мали вплив давні традиції українського церковного співу та його характерних виконавських прийомів.

У процесі дослідження виявлено значну кількість маловідомих джерел з архіву М. Антоновича (зокрема щоденник М. Антоновича, рецензії в голландській та українській періодиці тощо), які різнобічно розкривають історію діяльності хору. Висвітлено також значення індивідуальної методики праці над голосами, яка була вагомою складовою формування виконавського стилю хору. Важливо підкреслити, що музично-естетична наповненість звучання хору, його «українськість», яка голландцям була чужою на ментальному рівні, впроваджена в їхню свідомість потужним особистісним впливом Антоновича як медіума національної звукової ідеї.

Розділ 5. «Інтелектуальна праця 60–70 років: на перехресті Сходу і Заходу» присвячено розглядові 60–70-х років в інтелектуальній біографії Антоновича, які мають особливе значення: у цей період розгортається його самостійна дослідницька праця, яка охоплює водночас два напрямки – західноєвропейську музику Ренесансу і українську церковну музику. У цей час написано й опубліковано більшість його наукових статей, результати наукових досліджень апробовано на великих музикознавчих форумах, здійснено масштабну едиторську працю, пов'язану з виданням творів Жоскена Дебре, зроблено ряд дописів про українську музику в іноземні енциклопедії.

Підрозділ 5.1. *Партесна доба в наукових пошуках Мирослава Антоновича: погляд крізь епістолярій* розкриває пошукову, дослідницьку, наукову працю М. Антоновича над партесною музикою. Саме в той період Антонович провадить велику пошукову працю в західних бібліотеках і в архівах, збираючи матеріали для вивчення давньої монодії і партесного багатоголосся Козацької доби. Більшість цих джерел були невідомими і їх наукове опрацювання та публікація дозволили ширше усвідомити значення цих творів не лише для української, а й для східнослов'янської музичної культури назагал. Зважаючи на те, що в Радянській Україні медієвістичні дослідження в цей період не провадилися, а звернення музикознавців до музичної спадщини барокової доби

розпочалося наприкінці 1960-х років, діяльність М. Антоновича є одним із перших значущих внесків у підмурівок національної медієвістики.

Йдеться про віднайдення, наукове дослідження та публікацію невідомих партесних творів, виявлених О. Горбачем у бібліотеці «Матице Српске» сербського міста Новий Сад, які заклали основу для подальшого вивчення цього маловідомого пласту української музичної спадщини. У 1974 році у Вінніпезі друкується збірка партесних концертів XVII ст. невідомих авторів під назвою «Ukrainian “Partesny” concertos» з передмовою Антоновича. Ця збірка містить п'ять п'ятиголосних концертів, які він транскрибував і звів у партитуру. Зазначимо, що у 1979 році у Вінніпезі за сприяння П. Маценка була видана ще одна музична пам'ятка доби Козаччини – «П'ятиголосна партесна Служба Божа XVII століття».

У підрозділі 5.2. *Що стоїть за фактами, або два погляди на походження української літургійної музики* розглядаються повоєнні студії над давньою українською літургійною музикою в еміграції. Ці публікації засвідчують, що еміграційні музикознавці продовжили наукові дослідження в ділянці, яка в Україні перші повоєнні десятиліття пережила період стагнації, і що теза про компенсаторну роль еміграційних музикознавців є не їхнім внутрішнім міфом задля виправдання своєї еміграції, а об'єктивною реальністю в тих ділянках музикознавчих пошуків, на які в Радянській Україні була накладена негласна ідеологічна заборона.

На основі аналізу епістолярію М. Антоновича та П. Маценка з'ясовано, що кожен із них обстоював свої концепції походження українського літургійного співу, одна з яких у багатьох аспектах визначила спрямування медієвістичних пошуків 70–80-х років в Україні, а інша поступово формувала систему координат сучасних наукових пошуків у цій ділянці. Кількісно нечисленні праці М. Антоновича мають, як вважаємо, особливе значення: у них вивчення найдавнішого пласта нашої професійної музики природно повертається в європейський науковий дискурс. У його листах виразно бачимо, як поступово, на основі засвоєння наукових здобутків західної історіографії він усвідомлює український церковний спів як органічну частину візантійсько-слов'янської культурної спадщини зі збереженою візантійською музичною основою.

Його дослідження лягли в основу англomовної монографії «The chants from Ukrainian Neimologia», яка вийшла друком за підтримки Інституту музикології Утрехтського університету 1974 року. Ця праця стала першою англomовною працею, яка знайомила західний світ з українською церковною музикою, детально розкриваючи її мелодичний образ.

У підрозділі 5.3. *Проблеми ревізії радянських музично-історичних досліджень в еміграційному музикознавстві* зосереджено увагу на проблемі переоцінки музично-історичних досліджень, які проводилися в радянську добу. Сучасні музикознавці звертаються до цієї теми дуже обережно, усвідомлюючи, що аналіз артефактів, породжених радянською системою, обов'язково повинен враховувати моральний, часто психологічний аспект їх постання.

Актуальність цієї проблеми засвідчує її присутність в еміграційному музикознавчому дискурсі ще добрих півстоліття назад. Музикознавці постійно наполягали на ревізії радянської музичної історіографії. Вони пильно стежили за музикознавством в Україні, і виправлення його помилок і перекручень, створення музично-історичної картини на основі історичних фактів визначило характер і напрями наукової діяльності емігрантів-музикознавців.

У історико-музичній площині різке несприйняття еміграційними музикознавцями викликала тенденційна інтерпретація, а часто і свідомо підміна понять у трактуванні музично-історичних явищ, які б свідчили про самодостатність української музичної культури XVII–XVIII ст. і її визначальний вплив на певні процеси в розвитку музичної культури Росії. У центрі уваги знаходилися знакові постаті української музичної культури – Борзнянський, Березовський і Ведель. Досліджено ряд наукових публікацій М. Антоновича, В. Витвицького, І. Соневицького, П. Маценка та ін., які спростовували пануючі стереотипи стосовно історії та музичної культури України в західній науці.

Підкреслено, що інтелектуальна праця українських музикознавців західної діаспори обстоювала національну окремішність, традиційність, історизм на протигагу офіційній культурній політиці материкової України. Вона свідчить про надзусилля нашого еміграційного музикознавства у збереженні національної музичної пам'яті.

У підрозділі 5.4. *Жоскен Дебре у науковій спадщині Мирослава Антоновича (або як дослідження нідерландської музики XV–XVI ст. сприяло введенню україністики в європейський музикознавчий простір)* зосереджено увагу на західноєвропейському векторі наукової діяльності М. Антоновича. У 60–70-х роках з'являється низка його праць, які яскраво презентують здобутки в дослідженні творчості композиторів західноєвропейського Ренесансу. Центральною фігурою наукових зацікавлень була постать одного з найвідоміших представників нідерландської школи Жоскена Дебре.

На початку 50-х років в Утрехтському університеті лише розпочиналися систематичні дослідження з цього напрямку: до 1957 року Антоно-

вич був єдиним серед студентів А. Смаєрса, який написав дисертацію, що стосувалася творчості Жоскена. В 60-х роках з'являється ряд публікацій Антоновича, присвячених цій проблематиці, а з 1957 року, після смерті А. Смаєрса, він продовжує працю над виданням творів Жоскена Дебре. Проаналізовано наукові публікації Антоновича, присвячені творчості композитора, висвітлено Інтернаціональний конгрес у Нью-Йорку 1961 року та Міжнародний фестиваль-конференцію 1971 року, присвячений 450-літтю від дня смерті Жоскена Дебре, і участь у них М. Антоновича.

На цьому Міжнародному фестивалі-конференції було прийнято остаточне рішення про підготовку другого, оновленого видання творів Жоскена Дебре (*New Josquin Edition*), оскільки були здійснені нові джерелознавчі дослідження і використані нові методики у вивченні музичних джерел. Доведено, що науковий спадок М. Антоновича, присвячений дослідженню творчості композитора та його сучасників, став підґрунтям «жоскенознавства», яке в 50-х роках тільки набирало свою силу. Його внесок у завершення видання «*Werken van Josquin des Préz*» сучасні європейські музикологи вважають незамінним для подальших досліджень і оцінки творчості композитора. Авторитет М. Антоновича в цій науковій галузі забезпечив довіру європейської музикологічної спільноти до його східноєвропейського напрямку досліджень, а саме української музики.

Розділ 6. «**Завершення наукової праці (1982–2006). Нереалізовані проекти**» присвячено останньому періоду життя М. Антоновича – після виходу на пенсію в 1982 і до його смерті у 2006 році; це період завершення наукової праці. Антонович зосереджується на україністичних студіях і праці з *Візантійським хором*, який провадить інтенсивну концертну діяльність з нагоди свого 30-ліття. 1996-го Антонович ініціює створення свого останнього мистецького проекту – мішаного хору ім. Миколи Лисенка.

З'ясовано присутність в інтелектуальному просторі епістолярію музикологів діаспори проблематики, пов'язаної з необхідністю концептуальних змін у питаннях церковної музики і її практичного втілення. У науковому дискурсі ця тема отримала свій розвиток у працях М. Антоновича, П. Маценка, М. Федоріва.

Завершенням багатолітніх студій української церковної музики М. Антоновича стали дві монографії: 1991 року в Мюнхені за сприяння Українського Вільного Університету виходить друком німецькомовна монографія «*Ukrainische geistliche Musik. Ein Beitrag zur Kirchenmusik Osteuropas*», а 2000 року – монографія голландською мовою «*Oekraïne en de*

Byzantijnse ritus» («Україна і візантійський обряд»). Це вагомий підсумок його українських і, назагал, східноєвропейських студій давньої літургійної музики в широкому культурно-історичному контексті.

Перша праця Антоновича вводить у західний музикознавчий науковий обіг маловідомі факти про вплив української церковної музики XVII–XVIII ст. на російську (цій проблемі присвячений і окремий додаток), відомості про еміграційних композиторів – творців літургійної музики, подає багато музичних прикладів як давньої монодії і хорових концертів «золотої доби», так і творів сучасних композиторів. Перед західним читачем, на якого зорієнтована, передусім, книжка Антоновича, вперше постає широка панорама самобутньої української літургійної творчості, закоріненої у глибини Київської Русі, і тяглість якої засвідчують твори українських композиторів XX ст. Важливо, що другий додаток книги присвячений колекції української церковної музики в бібліотеці Утрехтського університету: Антонович подає список мікрофільмів і фотокопій п'яти лінійних рукописних Ірмологіонів XVII–XVIII ст.

У другій монографії – «Україна і візантійський обряд», виданій до 50-ліття його наукової та мистецької діяльності, – Антонович зосереджується на Літургії східного обряду.

Ряд задуманих, але нереалізованих проєктів свідчить про інтенсивну інтелектуальну діяльність аж до останніх років життя науковця.

У **Висновках** підсумовано результати дослідження інтелектуальної біографії Мирослава Антоновича в контексті культуротворчої діяльності еміграційного музикознавства повоєнних десятиліть (1950–1980-ті рр.) та напрямів наукових досліджень материкового музикознавства.

У процесі праці над дисертацією було з'ясовано, що:

1. В історико-теоретичному вимірі музикознавча наука завжди мала важливе культуротворче значення, а в співдружності гуманітарних наук тривалий час відігравала роль «альфа-науки». Доведено, що окрему важливу ділянку повоєнного (1950–1980-ті рр.) еміграційного культуротворення становило музикознавство, яке зберігало і по-новому осмислювало українську музичну спадщину. Звідси назріла потреба виокремити у загальному еміграційному культуротворчому процесі музикознавчу діяльність як окремий предмет дослідження, і постать музикознавця розглядати як важливу самоцінну складову історії музики. Водночас доведено, що виразно актуалізувалися проблеми музичної біографії, і сучасне музикознавство декларує необхідність оновлення методологічних підходів до музичної біографії, використання потенціалу нових теорій для музичного життєпису, застосування інтердисциплінарних методів дослідження тощо. Однак звернення до постаті музикознавця як предмета

дослідження в українському музикознавстві є нечисленним явищем, хоча сьогоднішня доба приводить до усвідомлення потреби персоналізації складних процесів, що відбувалися в культурно-мистецькому житті діаспори, зокрема в музикознавчій науці. Передовсім це стосується тих науковців, які до своєї вимушеної еміграції були музикознавчими авторитетами в Україні та поруч з іншими формували канон музикознавства як науки, опертої на фундаментальні засади європейської музикологічної освіти, – це Василь Витвицький, Зиновій Лисько, Андрій Ольховський, Павло Маценко та інші. Однак їх музикознавча праця в цьому дослідженні має контекстуальне значення, оскільки чільною постаттю українського еміграційного музикознавства повоєнних десятиліть, зважаючи на масштабність наукових зацікавлень і значимість результатів його досліджень для українського й, ширше, – європейського музикознавства, є Мирослав Антонович.

2. Обґрунтовано, що найбільш відповідним для висвітлення інтелектуального доробку представника музичної науки є концепт інтелектуальної біографії як науковий жанр, що висвітлює розвиток думки під впливом зовнішніх чинників – соціальних, культурних, наукових, політичних. Цей жанр дозволяє усвідомити значення інтелектуальної діяльності досліджуваної особи в єдиному науковому предметному полі. Звернення до жанру інтелектуальної біографії дало можливість дослідити життя М. Антоновича як контекст для виявлення прихованих і явних спонукальних мотивів для наукових ідей, згодом втілених (або й ні) у друкованих працях, виявити генезу інтелектуальних здобутків М. Антоновича, розглянути його внутрішню мотивацію, зміни якої призводять до зміни методологічних координат у його науковій праці. Відтворення загальної картини інтелектуальної біографії М. Антоновича ґрунтується на аналізі всіх напрямів його творчості, в яких акумулювалися його життєві можливості: наукова, диригентська, вокальна, громадська, едиторська. Інтелектуальну біографію М. Антоновича запропоновано поділити на декілька основних періодів, а саме: до еміграції, що охоплює дитинство та юність (1917–1936), професійне та особистісне формування під час навчання у Львівському університеті та Вищому музичному інституті ім. М.Лисенка (1936–1941), а також перебування на навчанні у Відні і вокальна кар'єра в театрах Австрії та Польщі (1941–1945); період перебування в пересильному таборі Новий Ульм (Німеччина), умовно названий «Планета Ді-Пі» (1945–1948) та перші роки переїзду до Голландії; наукова та творча праця в Утрехтському університеті (Голландія) в 1950–1982 рр. та завершення наукової праці (1982–2006).

3. Доведено, що створення інтелектуальної біографії неможливе без опрацювання приватних архівних джерел, т. зв. «літератури особистого документа». Часто саме в епістолярному просторі обговорювалися, випрацьовувалися та шліфувалися інтелектуальні помисли, щоб потім отримати своє остаточне втілення в науковій публікації. Якщо остання засвідчує факт, що відбувся, епістолярій демонструє процес народження наукових ідей, гіпотез, оформлення їх у цілісну систему в переплітанні особистих, наукових, суспільних, політичних і мистецьких ліній. Доведено, що листи уявляють внутрішні спонуки і психологічний підтекст роздумів, оцінок та ідей, доповнюють авторським «я» безособовий ретроспективний аналіз наукової спадщини української музикознавчої діаспори.

Дослідження архіву М. Антоновича і його-документів (а йдеться передусім про епістолярій при всій складності його герменевтичного тлумачення) дало можливість з'ясувати, як окремі біографічні ситуації позначилися на характері формування його особистості, мислення, появі наукових ідей та концепцій. Через листування між українськими музикознавцями отримано цінну інформацію про вплив умов еміграційного життя на наукову діяльність, її мотивацію, розвиток наукової думки. Сформульовано два основні принципи, які лягли в основу методології цього дослідження: лист як особливий стилістичний аналог наукової творчості і як органічна частина дослідження.

4. В результаті проведеного дослідження було виділено чотири основні етапи інтелектуальної діяльності М. Антоновича: «таборовий» період, коли розвивається композиторська, музично-громадська, диригентська діяльність М. Антоновича. Доведено, що традиціоналізм був парадигмою музичного мислення повоєнної музичної спільноти, як, зрештою, і всього наукового і культурно-мистецького еміграційного простору. В той час з'являються перші публікації М. Антоновича в емігрантській пресі, збереження і плекання традиції церковного співу стане одним із ключових його завдань у подальшій диригентській практиці, а дослідження генези давньої української монодії, осмислення її музично-стилістичних засад складе магістральний напрям його музикознавчої праці.

Другий період – інтелектуальна діяльність М. Антоновича 1950-х років в Утрехті (Голландія). Окремо треба відзначити рік навчання у Гарвардському університеті (1953), яке поглибило його знання з музичної творчості доби Ренесансу і заклало історіографічний і джерельний фундамент під майбутні українознавчі студії Антоновича, зокрема – впливу української музичної культури на музичні процеси в російській музиці XVII–XVIII ст. З цього часу розпочинається його самостійна наукова

праця, яка поєднала два фундаментальні напрямки музикологічної думки – українську церковну музику як найдавніший пласт професійної музики й нідерландську композиторську школу XV–XVI ст.

Третій період – інтелектуальна праця 60–70 років: на перехресті Сходу і Заходу. В цей період постають основні праці М. Антоновича з дослідження творчості Жоскена Дебре та здійснюється едиторська праця з видання його творів. Авторитет М. Антоновича в цій науковій галузі забезпечив довіру європейської музикологічної спільноти до його східно-європейського напрямку досліджень, а власне української музики. Завдяки цьому в перші повоєнні десятиліття, у роки «холодної війни» на міжнародних музикологічних форумах українська музика повернулася у властивий для неї європейський контекст.

Останній, четвертий період – завершення наукової праці від виходу на пенсію у 1982 році до смерті 2006 року. Підсумком його багаторічної наукової праці стали дві монографії, публікації і ряд нереалізованих, на жаль, проєктів. У 1990 році вийшла друком німецькомовна монографія «Ukrainische geistliche Musik», в якій М. Антонович робить історичний огляд української церковної музики від княжої доби до XVIII ст., а у 2000 році – монографія «Oekraïne en de Byzantijnse ritus» голландською мовою. Вся наукова праця Антоновича свідчить про усвідомлення власної національної традиції як частини європейської культури, про його набуття «європейської ідентичності» як усвідомленого і прийнятого міжкультурного співіснування при умові збереження власної самобутності.

5. Проаналізовано інтелектуальний вимір епістолярію М. Антоновича, який розкриває «історію намірів» у вигляді ідей, міркувань, планів, що засвідчують працю наукового мислення, творчого пошуку, зародження нових гіпотез. Листування 40–60-х років XX ст. між українськими музикознавцями Зиновієм Лиськом, Василем Витвицьким, Павлом Маценком, Мирославом Антоновичем та Аристидом Вирстою свідчить про майже 20-літню історію ідей, намагань і розчарувань, пов'язаних із заснуванням незалежного музичного журналу у «вільному світі». Застосування мікроісторичного методу, який передбачає збільшення масштабу дослідження окремих подій, послідовно розкриває складну історію відновлення музичного журналу «Українська музика». Вона в силу обставин не реалізувалася на практиці, однак на сьогодні сприяє глибшому осмисленню можливостей еміграційних музикознавців уже в надособистісному контексті.

6. Простежено історію створення та діяльності організованого М. Антоновичем 1951 року *Візантійського хору з Утрехта*, осмислено витоки

формування звукового образу хору, його естетичного наповнення, джерела формування виконавського стилю Антоновича-диригента. Встановлено вплив когнітивних чинників на формування виконавської естетики *Візантійського хору*, доведено, що саме завдяки Антоновичу музично-естетична наповненість виконуваних творів, «українськість» як естетична константа сформувала осердя унікального звукового образу *Візантійського хору*. Вона була впроваджена у свідомість голландських виконавців потужним особистісним впливом М. Антоновича як медіума національної звукової ідеї.

Важливо, що діяльність *Візантійського хору з Утрехта* спрямована на іншомовного слухача і, що теж важливо, на іншомовного виконавця. У повоєнні десятиліття, коли в Радянській Україні церковний спів не звучав і багатовікова традиція завмерла, на Заході *Візантійський хор* тріумфує в найбільших концертних залах Європи й Америки, зберігаючи українські традиції в культурній пам'яті Заходу співаками-голландцями. Зацікавлення «українськістю» в різних аспектах – літургійному, фольклорному, класичному, а відтак історичному, науковому, культурному, звичасвому було головним досягненням Мирослава Антоновича в європейському музичному континенті.

7. Здійснено аналіз музикознавчого доробку М. Антоновича, який свідчить, що у своїй науковій праці він не лише продовжив медієвістичний напрям музикознавчих досліджень, що був перерваний в Україні після Другої світової війни через політичні й ідеологічні умови. На ґрунті західної історіографії та вивчення доступних друкованих і рукописних джерел М. Антонович запропонував нову концепцію генези української церковної музики, закорінену в глибини свого праджерела – візантійської музичної історії. Прослідковано дослідницьку працю М. Антоновича над невідомими партесними творами козацької доби, що завершилася їх виданням на початку 1970-х, яка випереджає подібні дослідження в Україні й робить перші кроки до розуміння музичної стилістики цієї музики. А звернення до історії церковного співу і його проблематики в сучасній літургійній практиці зберігало цю тему в активному інформативному полі, нагадуючи про питання церковно-музичної освіти і необхідність її реформування.

8. Встановлено, що еміграційні музичні історики постійно наполягали на ревізії радянської музичної історіографії. Вони пильно стежили за музикознавством в Україні, і виправлення його помилок і перекручень, створення музично-історичної картини на основі історичних фактів визначило характер і напрями наукової діяльності емігрантів-музикознавців.

З'ясовано, що різке несприйняття в еміграційних музикознавців викликала тенденційна інтерпретація, а часто й свідома підміна понять у трактуванні музично-історичних явищ, які б свідчили про самодостатність української музичної культури XVII–XVIII ст. У центрі їхньої уваги знаходилися знакові постаті української музичної культури – Бортнянський, Березовський і Ведель. Важливо, що ця «боротьба» велася і проти пануючих стереотипів (насамперед російських) стосовно історії України в західній науці. Використовуючи всі свої можливості, українські музикологи працювали у сфері наукових музикознавчих студій, критично-публіцистичному й інформаційно-довідковому напрямі. Доведено, що головним їх завданням стало очищення української музичної історії від російськоцентричного трактування багатьох музично-історичних явищ, об'єктивне висвітлення фактів української музичної історії і звільнення її від комплексу «меншовартості».

9. Встановлено, що постать М. Антоновича «багатовекторна» – для європейського музикознавства, власне «жоскенознавства», праці М. Антоновича підготували ґрунт для подальшого вивчення і оцінки творчості Жоскена Дебре. Досліджено його наукову діяльність, присвячену музичному Ренесансу і творчості Жоскена, проаналізовано наукові дослідження, висвітлено едиторську складову праці М. Антоновича. Так, повне видання творів Жоскена Дебре, завершене під його редакцією, і сьогодні є важливою пам'яткою європейської музикологічної науки свого часу, її методів, методології, володіння джерелознавчою базою та новітньою едиторською практикою. З'ясовано причини поступового відходу М. Антоновича від цієї теми і зосередження на українознавчій проблематиці. Доведено, що значення його наукової спадщини не лише у збагаченні українознавчого, але й європейського фонду музикознавчої думки.

Дослідження інтелектуальної біографії М. Антоновича свідчить, що музична україністика повоєнних років (50–80 рр. XX ст.) завдяки його інтелектуальній праці має вагомі здобутки не лише у співвідношенні з українським культуротворенням зазначеного періоду, але й зі світовим науковим та мистецьким процесом.

ПУБЛІКАЦІЇ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Еміграційне музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть : монографія. Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2019. 456 с. + 24 с. іл.

Рецензії:

Самойленко О. І. Граб У. Б. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Еміграційне музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть. Львів : Вид-во УКУ, 2019. Вип. 27. 456, 24 с.: іл. (Серія «Історія української музики: дослідження»). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського* : наук. журн. Київ, 2019. № 3 (44). С. 125–127.

Кияновська Л. Монографія Уляни Граб Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Еміграційне музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть. Львів: Вид-во УКУ, 2019. Вип. 27. 456, 24 с. : іл. (Серія «Історія української музики: дослідження»). *Українська музика*: науковий часопис. Ч. 2 (32). Львів, 2019. С. 136–137.

Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Граб У. Історія однієї публікації Мирослава Антоновича. *Вісник Львівського університету. Серія мист-во*. Львів, 2013. Вип. 12. С. 102–112.
3. Граб У. Олександр Кошиць у епістолярному дуеті Павла Маценка та Мирослава Антоновича. *Студії мистецтвознавчі*. Ч. 3/4 (43/44). Київ, 2013. С. 148–157.
4. Граб У. Партесна доба у наукових пошуках Мирослава Антоновича: погляд крізь епістолярій. *Вісник Львівського університету. Серія мист-во*. Львів, 2014. Вип. 14. С. 170–179.
5. Граб У. До «історії намірів» українського еміграційного музикознавства. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 28–29. Ч. І. Івано-Франківськ, 2014. С. 128–135.
6. Граб У. Інтелектуальна біографія: гарвардський рік Мирослава Антоновича. *Українська музика* : науковий часопис. Ч. 4 (18). Львів, 2015. С. 5–25.
7. Граб У. Українське еміграційне музикознавство у контексті культуротворчих стратегій «доби МУР-у» (40–50 рр. ХХ ст.). *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 32. Івано-Франківськ, 2015. С. 78–89.

8. Граб У. Методологічні аспекти сучасного вивчення інтелектуальної біографії музикознавства. *Українська музика: науковий часопис*. Ч. 1 (19). Львів, 2016. С. 40–49.
9. Граб У. *Українськість* як константа виконавського стилю «Візантійського хору» Мирослава Антоновича. *Студії мистецтвознавчі*. Ч. 3 (59). Київ, 2017. С. 31–39.
10. Граб У. Мирослав Антонович. Етапи формування власної ідентичності: дитинство та юність. *Українська музика: науковий часопис*. Ч. 2 (24). Львів, 2017. С. 25–35.
11. Граб У. Що стоїть за фактами, або два погляди на походження української літургійної музики в епістолярії М. Антоновича. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*, № 17. Київ, 2017. С. 61–72.
12. Граб У. Проблема ревізії музично-історичних досліджень в еміграційному музикознавстві. *Українська музика: науковий часопис*. Ч. 1 (27). Львів, 2018. С. 40–51.
13. Граб У. Україна і Європа в наукових працях Мирослава Антоновича. *Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського*. Вип. 121. Київ, 2018. С. 19–30.
14. Граб У. В. Барвінський в українсько-польському музичному просторі міжвоєнного Львова. *Українська музика: науковий часопис*. Ч. 4 (30). Львів, 2018. С. 64–74.
15. Граб У. Життєтворчість Мирослава Антоновича як «воля до сенсу». *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 37. Івано-Франківськ, 2018. С. 34–38.
16. Граб У. Психологічний вимір диригентської діяльності Мирослава Антоновича: за лаштунками тріумфу. *Студії мистецтвознавчі*. Ч. 1 (65). Київ, 2019. С. 51–57.

Публікації у зарубіжних періодичних виданнях

17. Hrab U. Myrosław Antonowycz und seine wissenschaftliche Biografie. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa*. Heft 16. Leipzig, 2015. S. 87–95.
18. Граб У. «Доба Ді-Пі» у листуванні Василя Витвицького з Мирославом Антоновичем (1946–47 рр.). *Науковий збірник УВУ*. Т. 20. Мюнхен, 2015. С. 141–155.
19. Граб У. Доба «МУР-у» та українське еміграційне музикознавство: тенденції та паралелі. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Т. 4. Warszawa, 2016. S. 373–392.

20. Hrab U. Z historii stosunków polsko-ukraińskich w środowisku muzycznym Uniwersytetu Lwowskiego w pierwszych trzech dekadach XX wieku. *Edukacja Muzyczna XI*. Pod red. Marty Popowskiej. Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Częstochowa, 2016. C. 133–144.
21. Hrab U. European Dimension of Ukrainian Emigrational Musicology: Myroslaw Antonowych. *Contemporary issues of culture and art*. Monograph 7. Katowice, 2016. S. 200–211.
22. Граб У. Два погляди на генезу української літургійної музики в епістолярії М. Антоновича. *Theorie und Geschichte der Monodie*. Internationale wissenschaft Tagung. Band 9.1. Brno, 2018. S. 43–68.

Публікації в інших виданнях

23. Граб У. До історії відновлення журналу «Українська музика» на еміграції. *Українська музика : науковий часопис*. Ч. I. Львів, 2011. С. 7–21.
24. Граб У. Текст і контекст: п'ять листів Василя Витвицького до Мирослава Антоновича як джерело інтерпретації соціально-культурної доби. *Українська музика : науковий часопис*. Ч. 2. Львів, 2011. С. 33–50.
25. Граб У. Мирослав Антонович у контексті наукових ідей європейської музикології. *Українська музика : науковий часопис*. Ч. 2 (4). Львів, 2012. С. 99–111.
26. Граб У. «Світ людей науки»: інтелектуальний діалог (на матеріалі епістолярія Мирослава Антоновича). *Laudatio*. Ювілейна збірка на пошану професора Юрія Ясіновського. Львів, 2014. С. 194–210.
27. Граб У. Листування Мирослава Антоновича та Олекси Горбача. *Записки НТШ. Праці Музикознавчої комісії*. Т. ССLXVII. Львів, 2014. С. 327–342.
28. Граб У. Науковий дискурс у приватному листуванні Мирослава Антоновича з Павлом Маценком і Василем Витвицьким. *Українська музика : науковий часопис*. Ч. 2 (8). Львів, 2013. С. 20–56.
29. Граб У. Українське у «Візантійському хорі» з Утрехту: до питання спадкоємності виконавського стилю. *Українська музика : науковий часопис*. Число 2 (12). Львів, 2014. С.46–55.
30. Граб У. Гіршберг-Кулемборг: церковний спів у Духовній семінарії на еміграції. *Каліфонія : науковий збірник з історії церковної музики та гімнографії*. Ч. 9. Львів, 2018. С. 107–115.

АНОТАЦІЯ

Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Еміграційне музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть. Монографія.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2019.

Монографія є першим дослідженням інтелектуальної біографії центральної постаті українського музичного світу повоєнної еміграції – українського музикознавця та диригента Мирослава Антоновича (1917–2006). Особливу увагу зосереджено на культуротворчій діяльності еміграційного музикознавства повоєнних десятиліть (50–80 рр.) та її кореляції з напрямками наукових досліджень материкової музичної науки.

Наукова праця М. Антоновича та його диригентська діяльність з *Візантійським хором з Утрехта* склали особливий вимір еміграційного культуротворення повоєнних десятиліть. Вони свідчать про розуміння власної національної традиції як частини європейської культури, про набуття «європейської ідентичності» як усвідомленого і прийнятого міжкультурного співіснування за умови збереження власної самобутності. Книга написана за матеріалами архіву М. Антоновича, особисто переданого на зберігання в Інститут церковної музики Українського католицького університету (Львів).

Ключові слова: М. Антонович, музична культура еміграції, музикознавство діаспори, інтелектуальна біографія, Візантійський хор, П. Маченко, В. Витвицький, З. Лисько, А. Вирста, О. Нижанківський.

АННОТАЦИЯ

Граб У. Мирослав Антонович: интеллектуальная биография. Эмиграционное музыковедение в украинском культуротворчестве послевоенных десятилетий. Монография.

Диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения по специальности 26.00.01 – теория и история культуры. Институт искусствознания, фольклористики и этнологии им. М. Т. Рильского НАН Украины. Киев, 2019.

Монография является первым исследованием интеллектуальной биографии центральной фигуры украинского музыкального мира послевоенной эмиграции – украинского музыковеда и дирижера Мирослава Антоновича (1917–2006). Особенное внимание сосредоточено на культууро-

творческой деятельности эмиграционного музыкознания послевоенных десятилетий (1950–1980 гг.) и ее корреляции с направлениями научных исследований материковой музыкальной науки.

Научная работа М. Антоновича и его дирижерская деятельность с *Византийским хором из Утрехта* составили особое измерение эмиграционного культуротворчества послевоенных десятилетий. Они свидетельствуют о понимании собственной национальной традиции как части европейской культуры, о приобретении «европейской идентичности» как осознанного и принятого межкультурного сосуществования с условием сохранения своей самобытности. Книга написана по материалам архива М. Антоновича, лично переданного на хранение в Институт церковной музыки Украинского католического университета (Львов).

Ключевые слова: М. Антонович, музыкальная культура эмиграции, музыкознание диаспоры, интеллектуальная биография, Византийский хор, П. Маценко, В. Витвицкий, З. Лысько, А. Вирста, О. Нижанковский.

ABSTRACT

Hrab U. Myrosław Antonowycz: intellectual biography. Emigrational musicology in the Ukrainian culture formation of the post-war decades. Monograph.

A thesis for the Doctorate Degree in Arts, Speciality 26.00.01 – theory and history of culture. The Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the Ukrainian National Academy of Science. Kyiv, 2019.

Musicologists' attention to such particular "suprenational" formation as the Ukrainian emigration, including the musical one, is not accidental. A great multilevel layer of Ukrainian musical culture appeared in the emigrational environment, which through its activity often compensated the lack of research trends in the post-war Soviet Ukraine. By reason of circumstances, an organic part of Ukrainian ethnic group found itself in an alien world having survived war, transit camps, fear of repatriation and adaptation in the new mental, cultural and social conditions. These people were in the state of a continuous psychological transition from the past, which remained in their memory, to the present, where they should have found their place and "restored" themselves anew. Being locked up in their artificially formed and language-separated space, they acutely experienced a sense of nostalgia for the past that became sacralized. Psychological dimension of loss was the most complicated to survive and building "own Ukraine" in various aspects became a differential characteristic of emigrational culture-forming activities. Traditionalism became the paradigm of musical thinking of the post-war musical society and, eventually, of the entire scientific and culture-artistic emigrational

environment that protected itself from cultural endosmosis endeavoring to keep national identity. Negation, separation from everything that was considered “Alien”, resentment (according to F. Nietzsche) as the product of weakness, hopelessness and disappointment, a sense of hostility and resentment, was mostly formed with regard to the “Other”. Many found it impossible to acquire new and positive identities through language, perceive new values and beliefs. The matter concerns emigrational musicology during the most complicated and disputable period of its activities – the transit camps years during the Second World War; the first post-war decades of resettlement to the countries of permanent residence; the Cold War years, Khrushchev thaw and ideological cleansing in the 70-ies in the mainland Ukraine; by the end of the 80-ies when party ideologists control slowly sunk into oblivion and that which was condemned as “nationalism” has become the official ideology of the independent Ukrainian state.

Musicological science, which maintained and conceptualized its musical heritage in a new way, took a separate important place of the postwar emigrational culture formation. Therefore, a need to single out musicological activity as a separate object of research in the general emigrational culture-forming process and consider a figure of a musicologist as an important part of the history of music arose. Conceptual comprehension of culture-forming trends of the post-war period leads to understanding the need for personification of complex processes in cultural-artistic life of the diaspora, particularly, in musicological science. Application of the holistic principle – “everything is related to everything else” – and use of microhistorical method to investigate hidden, at the first glance, different contextual levels shows general event background in details, actualizes the issue of cultural psychology and provides insight into the choice of life strategies and ways of separate figures identification. This is particularly related to those who, before their forced emigration, were prominent musicological authorities in Ukraine and formed the canon of musicology as a science based on the fundamentals of European musicological education – Vasyl Vytvytskyi, Zynovii Lysko, Andrii Olkhovskiyi, Pavlo Matsenko and others. Such figures also include those who realized themselves, first of all, in performing, composing and teaching and at the same time conducted musicological activity – Ihor Sonevskyi, Yevhen Tsehelskyi, Omelian Nyzhankivskyi, Antin Rudnytskyi and Arystyd Vyrsta. However, their musicological activity in this research has contextual meaning since the main figure of Ukrainian emigrational musicology of the post-war decades, taking into consideration the large-scale nature of scientific interest and significance of their investigations results for Ukrainian and, even broader, European musicology, is Myroslaw Antonowycz.

Intellectual biography genre chosen to study scientific, artistic and personal biography of M. Antonowycz reveals insight into his life as a context for finding the implicit and explicit incentives for the emergence of scientific ideas that later were implemented (or not) in scientific works and creative concepts. Study of M. Antonowycz's archive and documents (first of all, the matter concerns the epistolary despite complex nature of its hermeneutic interpretation) provided an opportunity to see how separate biographical situations influenced the nature of his thoughts formation, their argumentation and emergence of scientific concepts. Those are the letters where, in the interpersonal communication not intended for public, the author's life-world as well as his thoughts, intentions, estimations, ideas are revealed to the fullest extent, intellectual thoughts are improved that will be thereafter realized in a scientific publication. Valuable information concerning the influence of emigrational life conditions on scientific activity, its motivation and scientific thought development is received through correspondence the scientific interpretation of which constitutes the basis of this research. Correspondence with the western and Ukrainian musicologists gave an opportunity to design and evaluate complex context, where their scientific and culture-artistic work was performed, and conceptualize and evaluate their own musicological works.

Scientific work of Myroslaw Antonowycz played a particular role in keeping Ukrainian studies in the information field of the western musicological space. In the 50-80-ies, when Ukrainian scientific fields related to the sacral layer of our musical culture were practically not developed, M. Antonowycz published a number of articles dedicated to this issue in the western musicological periodicals. Even more, during the international musicological congresses, where Antonowycz participated, the topic of his speech was related to Ukrainian music – folk polyphony (Utrecht, 1952), liturgical melodies (Oxford, 1955), “samolivky” in liturgical signing (Paris., 1957), problems of the form and tone in Ukrainian and Byzantine hirmoses (Salzburg, 1964), peculiarities of Ukrainian liturgical singing (Munich, 1988). In 1990 a German-language monograph “Ukrainische geistliche Musik”, where M. Antonowycz provides a historical review of Ukrainian liturgical music from the princely era till XVIII century, was published. In 2000 a Dutch-language monograph “Oekraïne en de Byzantijnse ritus” dedicated to the Eastern Rite Liturgy, its history, description of separate genres of church chants, their musical language, liturgical books, etc., was published.

In his scientific work, Myroslaw Antonowycz continued medieval studies trend of musicological research that was terminated in Ukraine after the Second World War due to the political and ideological motives. Owing to the

western historiography and studying the available printed and manuscript sources, he suggested a new concept of the origin of Ukrainian liturgical music rooted deeply in its original source – the Byzantine musical history. A research paper on the unknown part-songs works of the Cossack era that was completed and published in the 1970-ies is in advance of similar research in Ukraine and makes the first steps towards understanding of musical stylistics of this music. The reference to the history of liturgical signing and its problematics in the modern liturgical practice maintained this topic in the active informative field and reminded of the issues of liturgical and musical education and the necessity for its reformation. During the years of “radianizatsia” in Ukraine, the topic was excluded from the practical field and musicological discourse and its development continued in musicological work in emigration.

All scientific works of Antonowycz are the evidence of understanding of the own national tradition as a part of European culture, acquiring the “European identity” as intercultural co-existence recognized and accepted by him given that his own identity is maintained. His figure is “multifaceted” – for European musicology, actually “Josquin studies”, works of M. Antonowycz were the basis for further research and evaluation of creative works of Josquin Des Prez. Full edition of Josquin Des Prez’s works completed under his editorship is an important heritage of European musicological science of the time, its methods, methodology, possession of the source study base and modern editorship practice, etc. even today. His scientific heritage is important not only due to the enrichment of Ukrainian foundation of musicological thought, but also to a European one, and activity of the established Byzantine Choir from Utrecht is directed in the opposite direction – towards a foreign listener and, most importantly, towards a foreign performer. During the postwar decades, when liturgical signing was banned and a centuries-old tradition faded, the Byzantine Choir triumphed in the largest concert halls of Europe and America maintaining Ukrainian traditions in the cultural heritage of the West by Dutch singers. Interest to Ukrainian identity in different aspects – liturgical, folklore, classical and therefore in historical, scientific, cultural and traditional ones, was the main achievement of Myroslaw Antonowycz in European musicological continuum.

Key words: M. Antonowycz, musical culture of emigration, musicology of the diaspora, intellectual biography, the Byzantine Choir, P. Matsenko, V. Vytvytskyi, Z. Lysko, A. Vyrsta, O. Nyzhankivskyi.

Підписано до друку 12.11.2019.
Формат 60x84/16. Ум.друк. арк. 2,1.
Наклад 120 прим. Зам. № 132.

Видавець і виготовлювач – ФОП Тетюк Т. В.
Свідоцтво серія ЛВ № 80 від 11.09.2013 р.
м. Львів, пр. Червоної Калини, 115
тел.: (097) 178-8488